

*І.І. Д'яконова (Українська академія банківської справи
Національного банку України, м. Суми, Україна)*

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНЮВАННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ОРГАНІВ БАНКІВСЬКОГО НАГЛЯДУ

У статті розроблено методичні основи оцінювання незалежності органів банківського нагляду на основі визначення індексу незалежності банківського нагляду та його порівняльного аналізу.

Ключові слова: банківський нагляд, банки, центральний банк, грошово-кредитна політика.
Форм. 1. Табл. 1. Рис. 1. Літ. 26.

*И.И. Дьяконова (Украинская академия банковского дела
Национального банка Украины, г. Сумы, Украина)*

РАЗВИТИЕ МЕТОДИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ К ОЦЕНКЕ НЕЗАВИСИМОСТИ ОРГАНОВ БАНКОВСКОГО НАДЗОРА

В статье разработаны методические основы оценки независимости деятельности органов банковского надзора на основе определения индекса независимости банковского надзора и его критериальной оценки.

Ключевые слова: банковский надзор, банки, банковская система, центральный банк, денежно-кредитная политика.

*I.I. Dyakonova (Ukrainian Academy of Banking of
the National Bank of Ukraine, Sumy, Ukraine)*

DEVELOPMENT OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO EVALUATION OF INDEPENDENCE OF BANKING SUPERVISION BODIES

The article develops the methodical approaches to the evaluation of independence of banking supervision bodies basing on determination of the independence index for banking supervision and its evaluation by certain criterion.

Keywords: banking supervision; banks; banking system; central bank; monetary policy.

Постановка проблеми. Формат інституційної організації наглядової роботи на фінансовому ринку є однією з тем, що широко дискутується в посткризовий період серед науковців і практиків. Однак інтеграційна взаємодія в глобальному фінансовому середовищі в останні роки вимагає консолідації зусиль з метою забезпечення стійкості глобальної фінансової системи. На користь останньої тези свідчить факт затвердження в жовтні 2012 р. на саміті голів країн Європейського союзу положення про організацію Європейського банківського союзу. Зокрема, голова Європейської ради Г. ван Ромпей наголосив на першочерговості створення єдиного механізму нагляду з метою унеможливлення виникнення банківських ризиків та їх поширення через кордони [8].

Незалежність банківського нагляду – одна з передумов забезпечення адекватного оцінювання діяльності банків і розробки адекватних заходів із запобігання криз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незалежний статус органів банківського нагляду вивчався в працях західних учених. Дослідження М. Куїнтина та М. Тейлора 2002 р. та 2005 р. доводили, що довіра до банківського сектору може значно підвищитись, якщо мандат наглядача буде передано незалежно-

му органу за умов збереження фінансового контролю за діяльністю такого агентства з боку уряду [23].

Питання побудови ефективного банківського нагляду висвітлені у працях українських (Б.П. Адамика [1], О.І. Кіреєва [6], В.Л. Кротюка [7], Л.О. Примостки [9], А.П. Яценюка [12]) і західних учених (Р. Адамса [13], М. Куїнтина [23], Дж. Синкі [10], М. Тейлора [23] та ін.).

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на достатньо пильну увагу з боку наукової спільноти до питань розвитку організаційних і методичних засад роботи банківського нагляду у всьому світі невирішеним сьогодні залишається питання відпрацювання критеріальної основи оцінювання незалежності органу банківського нагляду.

Метою дослідження є вивчення доцільності делегування функцій банківського нагляду центральному банку країни, а також визначення складових індексу оцінювання незалежності органу банківського нагляду та їх критеріальної оцінки.

Основні результати дослідження. Порівняльний аналіз форм організації банківського нагляду дозволяє стверджувати, що основним питанням при обранні тієї чи іншої форми є ступінь участі в даному процесі центрального банку.

Сьогодні у європейських та інших країнах світу прослідковується тенденція до незалежного банківського нагляду, тобто виведення його з центральних банків і створення незалежного банківського нагляду.

Незалежність як один із принципів побудови системи діючого банківського регулювання впливає із правового статусу центробанку і ґрунтується на нормах банківського законодавства.

В основних принципах банківського нагляду, що були опубліковані Базельським комітетом ще в 1997 р. зазначалося, що автономія фінансового нагляду є сьогодні абсолютно доцільною як стандартна інституційна реформа та дозволяє досягти режиму найбільшої довіри. Головні положення Базеля II та Базеля III також не суперечать вищезазначеному принципу.

Делегування повноважень незалежному наглядовому агентству є одним із важелів, завдяки якому можна врівноважити очікування учасників ринку. Законодавча автономія банківського нагляду підсилює довіру до політики, яку цей орган проводить.

У дослідженнях Р.К. Абрама та М.В. Тейлора [13], М. Куїнтина та М.В. Тейлора [23], У. Даса, М. Куїнтина та К. Чехарда [20], Дж. Бафа, Г. Капріо та Р. Левіна [18] визначено чинники впливу на статус наглядового органу за банківською системою та на стабільність банківської системи.

Аналіз наукової літератури, законодавчої бази з банківської діяльності в окремих країнах світу дає можливість виділити декілька складових незалежності наглядових органів:

- персональна незалежність;
- цільова незалежність;
- операційна незалежність;
- бюджетна незалежність.

Специфіку діяльності органу банківського нагляду в кожній країні можна проаналізувати за визначеними критеріями. Відповідно, кожному з них надається відповідна вага та визначається сумарний індекс незалежності органу банківського нагляду для кожної країни (табл. 1).

Таблиця 1. Складові сумарного індексу незалежності органу банківського нагляду (фрагмент), авторська розробка

Критерії сумарного індексу незалежності		Вага
<i>Персональна незалежність</i>		
Термін перебування голови наглядового органу на посаді	6 років та більше	1,00
	5 років	0,75
	4 роки	0,50
	Менше 4 років	0,25
	Без визначеного строку або за визначенням головної установи	0,00
Хто призначає голову наглядового органу	Рада наглядового органу	1,00
	Законодавча влада	0,75
	Спеціалізований комітет, що надає рекомендації виконавчій владі країни	0,50
	Вищі посадовці виконавчої влади (прем'єр-міністр, президент)	0,25
	Один з органів виконавчої влади (відповідне міністерство, відомство, наприклад, міністерство фінансів)	0,00
Умови зняття з посади голови наглядового органу	Тільки неполітичні причини (рішення суду щодо порушення цивільного законодавства, професійна недбалість тощо)	1,00
	Рішення ради наглядового органу	0,75
	Політичні чи неполітичні причини, узгоджені із законодавством	0,50
	Рішення виконавчої влади	0,25
	Не визначені чітко причини	0,00

Визначення вагомості окремих складових компонентів автором пропонується здійснювати за правилом П. Фішберна [11]. Згідно з цим правилом, рівень вагомості показників невідомий. А отже, оцінка відповідає максимуму ентропії наявної невизначеної інформації про об'єкт дослідження [11].

Сумарний індекс незалежності банківського нагляду (СІНБН) визначається за формулою:

$$СІНБН = \frac{\sum_{i=1}^n R_i}{n}, \quad (1)$$

де R_i – це відповідний код кожної компоненти; N – кількість компонент.

В індексі сумарної незалежності банківського нагляду кількість компонент дослідження, згідно з авторською розробкою, складає 15 ($N = 15$).

Відповідно, чим вищим є індекс, тим більш незалежним від законодавчої та виконавчої влади є діяльність наглядового органу у відповідній країні (рис. 1).

Країни, обрані автором для проведення порівняльного аналізу, характеризуються відмінностями в структурі банківських систем і мають принципово різні законодавчі основи функціонування банківського нагляду. З іншого боку, такі країни, як Україна, Росія та Казахстан, протягом останніх років є

основними конкурентами на пострадянському просторі за темпами економічного розвитку, якістю економічної політики й проведенням структурних реформ в економіці.

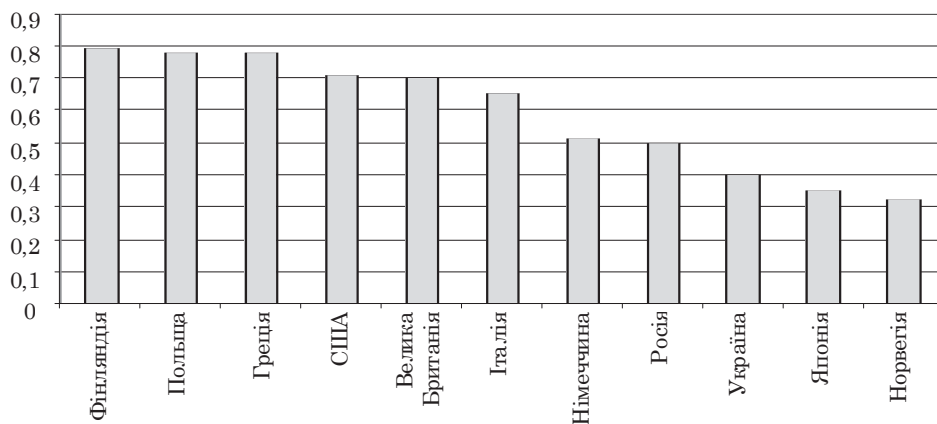

Рис. 1. Індекс незалежності діяльності органів банківського нагляду в окремих країнах світу, складено за даними звітності країн на кінець 2011 р. [2–4; 11; 14–17; 21; 22; 24–26]

Таким чином, відповідний індекс за розрахунками моделі коливається в межах від 0,31 до 0,79, що вказує на різні умови роботи наглядових органів в різних країнах світу. При цьому, найбільш незалежною є робота банківського нагляду в Фінляндії, Греції, Польщі (близько 0,8). Україна поряд з Норвегією та Японією входить до трійки країн, що мають найнижчий індекс незалежності банківського нагляду. При цьому, найнижчими є показники Японії та Норвегії – 0,35 та 0,31 відповідно. Однак, ці країни в останні роки є лідерами в якісних показниках подолання кризи та рецесійних тенденцій. Натомість Греція, де нагляд має можливість працювати найбільш незалежно, є аутсайдером у подоланні наслідків економічної кризи.

Дослідження інституційних і методичних основ функціонування банківського нагляду дало змогу зробити низку ґрунтовних **висновків**:

1. Головним завданням банківського нагляду в умовах глобалізованого фінансового світу є забезпечення фінансової стійкості роботи банківської системи в межах економічної системи країни та світу.

2. Методика розрахунку індексу незалежності банківського нагляду має здійснюватися на основі критеріальної оцінки персональної, цільової, операційної та бюджетної незалежності. При цьому, значення сумарного індексу незалежності банківського нагляду має знаходитись у межах від 0 до 1.

3. Згідно з авторською методикою, чим ближче до 1 значення індексу – тим вищий рівень незалежності органів банківського нагляду.

4. Запропонована методика може бути використана як для оцінювання динаміки й ефективності змін законодавчої бази щодо регламентації діяльності органів банківського нагляду, так і для проведення порівняльного аналізу між країнами на визначену дату.

Оцінка напрямів подальших досліджень. З огляду на результати проведених досліджень, подальші розробки мають бути спрямовані на визначення взаємозв'язку рівня незалежності банківського нагляду в країнах з різними монетарними устроями та на різних етапах економічного зростання.

1. *Адамик Б.П.* Національний банк і грошово-кредитна політика: Навч. посібник. — Тернопіль: Карт-бланш, 2002. — 278 с.
2. Базельський комітет // www.bis.org.
3. Банківський нагляд // Національний банк України // www.bank.gov.ua.
4. Банковское регулирование и надзор // Банк России // www.cbr.ru/analytics.
5. *Долан Э.Дж., Кэмпбелл К.Д., Кэмпбелл Р.Дж.* Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер с англ.; Под ред. В.В. Лукашевича, М.П. Ярцева. — СПб.: СПб. оркестр, 1994. — 496 с.
6. *Кірсев О.І., Набок Р.М.* Розвиток інфраструктури банківського сектора // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — Суми: УАБС НБУ, 2005. — Т. 12. — С. 9–16.
7. *Кротюк В., Куценко О.* Базель II: контроль з боку органу нагляду та ринкова дисципліна // Вісник Національного банку України. — 2007. — №5. — С. 3–11.
8. Лідери ЄС домовилися створити єдиний механізм банківського нагляду // pra.gov.ua.
9. *Примостка Л.О.* Аналіз банківської діяльності: сучасні концепції, методи та моделі: Монографія. — К.: КНЕУ, 2002. — 316 с.
10. *Синки Дж.* Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — 1018 с.
11. *Фишберн П.* Теория полезности для принятия решений. — М.: Наука, 1978. — 352 с.
12. *Яценюк А.П.* Роль банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектора України // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — №10. — С. 92–98.
13. *Abrams, R.K., Taylor, M.W.* (2000). Issues in the Unification of the Sector Supervision. IMF Working Paper 00/213.
14. Banking information and regulation // Board of Governors of the Federal Reserve system // www.federalreserve.gov.
15. Banking Supervision // Bank of Greece // www.bankofgreece.gr.
16. Banking supervision // Deutsche Bundesbank // www.bundesbank.de.
17. Banking Supervision // National Bank of Poland // www.nbp.pl.
18. *Barth, J., Caprio, G., Levine, R.* (2001). The Regulation and Supervision of Banks around the world: A new data base. In: Litan, R., Herring, R. (Ed.). Integration Emerging Market Countries into the Global Financial System, Brooking Institution Press, Washington, DC.
19. *Barth, J.R., Notte, D.E., Phumiwisama, T., Yago, G.* (2002). A Cross-Country Analysis of Bank Supervisory Framework and Bank Performance. Financial Markets, Institutions and Instruments, 12(2).
20. *Das, U.S., Quintyn, M., Chenard, K.* (2004). Does Regulatory Governance Matter for Financial System Stability? An Empirical Analysis // www.bankofcanada.ca.
21. Laws and rules // Bank of Japan // www.boj.or.jp.
22. Publication // Bank of Finland // www.suomenpankki.fi.
23. *Quintyn, M., Taylor, M.W.* (2002). Regulatory and Supervisory Independence and Financial Stability. IMF Working Paper 02/46.
24. Reforming the Regulatory Framework // Bank of England // www.bankofengland.co.uk.
25. Supervision // Bank of Italy // www.bancaditalia.it.
26. The Supervisory Council // Norges Bank // www.norges-bank.no.

Стаття надійшла до редакції 22.11.2012.